* קצורי * באורי * לקוטי * האלשיך הק' פ' ויצא

~ ~ ~

(פכ"ח: יא-יג) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי א-להים עלים וירדים בו: והנה יהוה נצב עליו ויאמר אני יהוה א-להי אברהם אביך וא-להי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך:

הנה כי הוא יתברך משנה החושים ומחליף את הטבעים לעבודת הצדיק, ונקל הוא בעיני ה' לעשות כן כי הלא גם העולמות שברא נתן לו לעובדו ולכבודו בראו יצרו אף עשאו.

וזה אחשבה הורה לו הוא יתברך ליעקב לא יירא מפחד עשו, ופן בצאתו מתוך הפחד של עשו יפול אל הפחת של לבן. ומה גם בראות את עצמו יצא ממקום הקדושה מתחת כנפי השכינה אל אדמה טמאה, כי לכן נתן אל לבו ללכת אל עיר מושב א-להים אפשר שם שכינה שורה הוא הר המוריה להפיל תחינתו שם. והראה לו הוא יתברך כי, אם קטון הוא בעיניו הלא כל העולמות שברא למענו המה. והנה הראה בעיניו כי כלם סרים אל משמעתו,

והוא כי עולם השפל, אין צריך לומר כללות העולם או ארץ ישראל העולה על כלם, כי-אם גם ראש עפרות תבל הוא הר המוריה כי בו בחר ה' לשכן שמו שם, גם הוא יעתק ממנו ויבא לקראתו להקביל פניו. וזהו שלא היפך הוא יתברך שיעתק לוז וילך להר המוריה, והוא כפרש"י ז"ל שלא נתקרב מקום אל מקום, רק שנעתק הר המוריה ובא לכאוכו'. הנה כי דעת רבותינו ז"ל כפירש"י שנעתק הר המוריה ממקומו ובא לכאן וכו', ויצדק טוב טעם הדבר במאמרינו שהוא להורות את יעקב שלא ייראַ, כי הלא כל שלשת העולמות טפלים אליו ומשועבדים לו, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק בוראך יעקב ויוצרך ישראל אמר הקדוש ברוך הוא עולמי עולמי מי בראך יעקב בראך יעקב יצרך.

בשום לב אל כפל אומרו עולמי עולמי!

וכן באומרו בראך יצרך!

אך הוא כי שלשת העולמות יתפרדו באיכות,

השפל, והגלגלים, - הם בעלי גשם,

ושל מלאכים - רוחניות,

ועל שני הסוגים אמר עולמי עולמי שני פעמים. והשיב על סוג הגשמי יעקב בראך. ועל סוג הרוחני בעל **צורה** יעקב **יצרך**, ובכן יחויב כי אחר שבזכותו נבראו ישתעבדו לו. ולכן יתכן הורה לו הוא יתברך פה כי כל שלשת העולמות משועבדים אליו,

ובשפל היחל והורה לו כי לא בלבד אדמת חוץ לארץ או כללות ערי ארץ ישראל כי-אם גם הר המוריה שכנגד שער השמים מקום המזבח שלוקח משם עפר שעשה ממנו יתברך את אדם יציר כפיו שהוא חלתו של עולם גם הוא - אשר הוא כל טוב העולם השפל מוכן לעבודתו כי הר צבי קדש - נעקר ממקומו ובא לקראתו.

וגם עולם הגלגלים משועבד אליו כי הלא **בא השמש** שלא בעונתו למען ילין שם.

וגם עולם המלאכים **והנה מלאכי א-להים עולים ויורדים בו** לכהנו לו אשר לווהו בארץ ואשר ילווהו.

או לרבותינו ז"ל כי המלאכים אשר באו להפך את סדום על אומרם כי משחיתים אנחנו לא הניחום לעלות אל מחיצתן קל"ח שנה. עד בא האורח הקדוש אל בית מלונו יתברך, ולאהבתו, קבץ הוא יתברך את נדחיו, שיעלו השמימה.

וזהו **והנה מלאכי א-להים עולים**, ואחר כך **יורדים** לכבודו, כי המלאכים צריכים אליו, והם ישרתוהו וילווהו (ובזה נתיישב באופן א' קושית רש"י **עולים תחלה ואחר כך יורדים**?: כי המלאכים שלא הניחום לעלות קל"ח שנה עלו עכשיו תחילה. ואח"כ ירדו המלאכים שבאו ללוותו)

ואין על יעקב, נצב עליו, למעלה הימנו, מכל יצורי העולמות כלם, בלתי אם ה' לבדו, אפילו רכב א-להים שה' בם. כי, אך בו בחר למרכבה לו. וזהו **והנה ה' נצב עליו:**

ועל פי דרכינו, שרצה ה' הראות לו, כי השלשה עולמות כלם נבראו לשמשו וסרים אל משמעתו והנם באים לכבודו ולשרתו, נאמר, כי רצה הוא יתברך ילין שם, **וישכב במקום ההוא** ויתן **מראשותיו**, **מאבני** מזבח עקידת יצחק, כמאמרם ז"ל בפרקי רבי אליעזר, למען יכיר, כי המקום משועבד תחתיו, כי הוא המקיימו.

ובזה מצאנו טוב טעם אל היותו שם בבלי דעת שלא היה כי-אם בלוז. והוא שאילו ידע לא שכב שם על קדושת המקום, וזה מאמר הכתוב **ויפגע במקום**, שעל ידי היותו כך, שהיה בלוז, ונעקר הר המוריה, ובא שם, לא ידע, כי המקום אשר הוא שוכב עליה אדמת קדש היה, רק לוז, על כן **וילן שם**.

ושמא תאמר, אם חשב שהיה בלוז, למה לא החזיק צדיק דרכו עד הר המוריה להתפלל שם כתאותו?

על כן אמר **כי בא השמש** שלא בעונתו, ועל ידי כן, בחשבו, כי בלוז היה, נמשך, כי **ויקח מאבני המקום** של המזבח **וישם מראשותיו** שנשתמש מהן. וגם כי **וישכב במקום ההוא** כרצונו יתברך מהטעם הנזכר. מה שאין כן אילו ידע קדושת המקום, כמאמר רש"י ז"ל על אומרו, ואנכי לא ידעתי, שאילו ידעתי לא ישנתי כאן:

והנה אין ספק, כי הלא גם בעיני יעקב יפלא:

על מה זה, המשילו יתברך במעשה ידיו, וכל, שת תחת רגליו?

על כן הורהו מראה הסולם **ויחלום** וכו' למען הודיעו, כי גם, כי כל צדיק מקיים כל העולמות, הוא עולה על גביהן!

כי הלא, למה שהעולם השפל חומרי הוא הוה ונפסד, ואיזה הדרך יהא מבא לבא בו שפע מסבת הסבות אל חומר עכור?

ואיזה חבל ישלשלהו מן העולם העליון עד השפל?

ומי יקשרם להיות מקבלים דין מן דין מלמעלה למטה?

ומי יתן בהם רוח להחיותם גם את השפל גם את עולם הגלגלים, כי גם הוא גשמי כאחיו, אם לא על ידי שפע רוחני היורד מאתו יתברך מהעולם העליון.

לכן הוא יתברך, מאז בחכמה יסד ארץ, על מכונות נשמות קדושות אשר ברא, אשר כח בהן לתקן עולם ולקיימו קיום עצמיי בל ימוט, ויחלק מאז הנשמות הראויות בכל דור ודור מפני תקון העולם להקימו ולקיימו בצדיקים שבכל דור ודור אשר הם באמת יסוד עולם. גם ראה והתקין את האדם, עולם קטן, הכולל כל הארבע עולמות, מן השפל אל העליון,

והוא כי הלא החומר יכלול הארבע יסודות כנודע, הכוללים כל העולם השפל עד עולם הגלגלים,

והחלק השני הוא הנפש החיונית הנותנת חיות ותנועה בחומר הלא היא מאיכות עולם הגלגלים וחיותם להתמיד תנועתם,

והחלק השלישי הוא הרוח מעין עולם המלאכים כד"א עושה מלאכיו רוחות,

והחלק הרביעי היא הנשמה אשר מלמעלה מעולם העליון.

וארבע חלקים האלה אשר באדם הנה לכל אחד יש שורש מוצאו מתייחס אליו במקומו, ועל ידי כן בקיימו תורה ומצות אשר יעשה בארבעת חלקיו אלה הלא יעורר ויקדש שרשיו כלם על ידי קדושת המצות, ויתאחדו על ידי קיימו התורה והמצוה באחדות ה' חלקיו יקשר העולמות, ועל ידי כן ישלשל מלמעלה השפע עד למטה לארץ, נמצא על ידי כן מקיים העולם כמדובר:

והן זאת תהיה כונת הכתובים, אשר הראה הוא יתברך את יעקב ואף גם הורהו אשר גדלה מעלתו על כל איש צדיק תמים אשר למטה מגדרו, בשלמות ארבעת חלקיו. והוא, לומר לו, הנה, כל האדם יכלול לכל הארבע עולמות כסדרן אשר סדרנום, ואתה עלית על כלם, כי אתה **סולם מוצב ארצה** מפאת החומר, **וראשך**, הוא הנפש הדבק אל החומר בצד מה גם בקבר כנודע, אינו כשאר בני אדם **שמגיע** (נפשם רק) עד הגלגלים, רק **השמימה**, הם השמים העליונים, בעולם המלאכים. כי יורה אומרו **השמימה** בה"א בסוף תיבה ובראשה. לעומת (כעין) מה שאמרו רבותינו ז"ל ב'**לשאולה**': באמבטי התחתונה של שאולה, על היות ה"א בסוף תיבה ולמ"ד בראשה (כי 'השמימה' כמו 'לשמימה'. וע"כ כמו 'לשאולה' פי' בתוקף הירידה, כך 'השמימה' פי' בתוקף העליה)

ועל החלק השלישי, הוא הרוח, אשר דרכו להיות מעולם המלאכים, זה הוא למעלה מהם, שהם **עולים** ממחיצתם **ויורדים** בועד מחיצתו כי מלמעלה מהם הוא. (ובזה נתיישב באופן ב' קושית רש"י '**עולים תחלה ואחר כך יורדים**'; כי הרי **עולים** פירוש מעולם המלאכים עד מחיצת יעקב אשר למעלה מהם)

ועל החלק הרביעי, אמר **והנה ה' נצב עליו** כי אין שורש נשמתו מתחת כנפי השכינה (שם האדנות), רק מאיכות עליון המתייחס אל השם הגדול, כי אותו **השם** הוא לבדו אשר **עליו**, וזה **והנה ה' נצב עליו**.

וכל זה למען הודיע כי לא על חנם המשילו במעשה ידיו, ואת כל חלקי העולמות קרבה לעבודתו כמדובר, כי הלא הוא מקיימם וזכותו בראם, כמאמר רבותינו ז"ל שאמר הקדוש ברוך הוא עולמי עולמי מי בראך יעקב בראך יעקב יצרך כאשר ביארנו בסמוך,

כי למה שאין דרך רבותינו ז"ל לחלק עולם השפל ועולם הגלגלים לשנים, כמפורסם לבקיאים בנועם מליהם, (ואינם מחלקים לשנים) כחכמי דורות האחרונים, למה כי הכל גשמיות, לכן המה כללו העולמות לשנים. הגשמי (עולם השפל ועולם הגלגלים) לאחד, והרוחני (עולם המלאכים ועולם העליון) הוא השני, ועל שניהם אמר זה פעמים עולמי עולמי מי בראך. ועל האחד אמר יעקב בראך, ועל העליון אמר יעקב יצרך:

או, (באופן אחר, אשר מה שמחלקים העולמות לשנים באמרם 'עולמי עולמי') על דרך זה, יותר בפשיטות. על העולם הזה הכולל שלשתם (עולם השפל עולם הגלגלים ועולם המלאכים, כוללן יחד, כי לגבי עולם העליון נחשבים כגשמיות) כאשר נכללו בחדוש העולם כאחד (וזהו 'עולמי' הא'), ועל העולם הבא (עולם העליון) על הדרך הנזכר (שהוא עולם הרוחני. וזהו 'עולמי' הב') .

כלל הדברים, כי זכותו, ברא העולמות, והוא מקיימם, וידו בכל משלה, והמה יהיו שומרי משמרתו, ועובדי עבודתו:

עוד יתכן כי משל הסולם אינו על עצמו רק על המקום של בית המקדש אשר הוא שוכב עליו, והוא כי למה שהיוצא מארץ ישראל לחוצה לארץ נכנס תחת כתות חיצונים, ומושפעים על יד השר השורר על הגוי והממלכה אשר הוא גר שם, ועל כן בחר (יעקב) הסתופף בבית ה' בהר

המוריה, כי שם בית א-להים, לבקש (שם) על נפשו, איכה תרעה! על ידי שר.

על כן הורה לו הוא יתברך, כי אדרבה, חשוב הוא בעיניו יתברך יותר מן המקום, כי הלא המקום, הוא, ההולך לקראתו, להקביל פניו.

ואדרבה, קדושתו גדולה ממנו. למען ידע, כי כאשר אין שכינה זזה מהר המוריה, מקל וחומר ידון, שלא תזוז ממנו, גם כי יצא לחוצה לארץ. כי בכל מקום אשר ימצא, שם יהיה א-להיו עמו, כמאמרו יתברך אליו בפירוש, באומרו, **הנה אנכי עמך** וכו'.

ועל המקדש העתיד לבנות שם, הוא, שראה **והנה סולם מוצב ארצה**, והוא כי כאשר הסולם מחבר המקום הגבוה עם הנמוך, כן המקדש הוא **כסולם**, שעם היותו **מוצב ארצה**, הנה **ראשו** ואיכותו **מגיע השמימה**, ומחבר העולמות.

ולא עוד אלא **שמלאכי א-להים עולים ויורדים בו**, כי בהיות הקדוש ברוך הוא למטה, השכינה שוכנת בארץ, ועל ידי כן מלאכי א-להים דירתם פה, באופן, שכשיצטרכו לעלות למעלה לאיזה שליחות, **עולים תחלה ואחר כך יורדים** למטה, כי שם ביתם, כי מלאכי א-להים המה (וע"כ ביתם הוא שם, במקום אשר שם הא-להים, כי היות הקדוש ברוך הוא למטה, נצב על יעקב, והשכינה שוכנת בארץ. ובזה מיישב באופן ג', קושית רש"י '**עולים תחלה ואחר כך יורדים**?')

והראהו, כי, עם הגדולה הזאת אשר למקדש, גדולה מעלתו של יעקב, כי **והנה ה' נצב עליו**. והוא, כי המקדש אין מתייחס בו רק השכינה, הוא ש"א-להים, הנזכר, אך ביעקב **והנה ה'**! כי **השם** הגדול והנורא ההוא, הוא!**נצב עליו**.

ולא (רק) לעתיד כאשר במקום ההוא, רק, **והנה** כלומר כעת הינו יתברך **נצב** על יעקב.

וכל זה להורות לו אשר הקדמנו כי גדולה מעלת הצדיק - ומה גם כמוהו - לפניו יתברך, ולכן לא יפלא בעיניו יעשה עמו יותר מעל כל עולמו כי הוא המקיימו ומייסדו וכל העולם לא נברא רק לתשמישו...

ויחלום והנה סולם וכו', והוא במה שהערנו אל אומרו **והנה** זה שלש רגלים?

אך הוא שהראהו:

א: בית ראשון שהיה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, אש מן השמים ונבואה וארון ומנורה ואורים ותומים שהיה כסולם מתווך בין עולם השפל והעליון. ועל הה' דברים שהיו בו יתירים על השני, ייתר ה"א יתירה במלת השמימה שיש ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בראשה וה"א אחרת בראשה. וזהו **והנה סלם** וכו'.

ב: ועל הבית שני שאחריו הראה לו, שלא היה ראשו מגיע השמימה שלא היה לסולם, הוא בית המקדש שני, כל כך גדולה כבראשונה, כי-אם, **והנה מלאכי א-להים עולים ויורדים בו**, שלא היה מגיע השמימה כקודם, כי חסרו ממנו ה' דברים עליונים, ולא נשאר בו רק, שהיתה השכינה למטה בארץ, באופן **שמלאכי א-להים** היו **עולים תחלה ואחר כך יורדים** עם הא-להים על הארץ, כי מושב א-להים היה בבית המקדש למטה. ועל כן מלאכי המרכבה **עולים** מלמטה **תחלה** כי שם ביתם, **ואחר כך יורדים** עם הא-להים על הארץ: (ובזה מיישב באופן ד', קושית רש"י '**עולים תחלה ואחר כך יורדים**?' שמדבר מענין בהמ"ק השני)...

ג: הבית השלישי שהיה (יעקב) **תאב** לדעת ענינו כי הוא חלקו (בית השלישי כנגד יעקב): וההראהו:

א', שאין איכותו כאיכות הראשונות, מדברים גשמיים, כי-אם רוחני, שישלשלהו הוא יתברך מן השמים לארץ,

וזהו אומרו **מוצב ארצה**, שהוא ה"א בסוף תיבה, כאומר לארץ, שמשמעו שהוצב לארץ מלמעלה, שעל כן לא נאמר (מוצב) בארץ.

והתפשטות איכותו הוא עד הרקיע העליון מכלם, הם שבעה רקיעים,

וזהו **וראשו מגיע השמימה** שהוא ה"א בסוף תיבה, וה"א בראשה, שהוא להפליג העליה, (כי בתי מקדש הראשונים היו ברקיע ג' הנקרא זבול, וע"כ אמר שלמה בנה בניתי בית זבול כמבואר באלשיך במ"א, וע"כ רקיע של בית דלעתיד נחשב הפלגת עליה כנגדם), עד ערבות, על דרך אומרם ז"ל, על 'לשאולה', שיש ה"א בסוף תיבה, ולמ"ד בראשה, לרמוז על אמבטי התחתונה שבשאול. על דרך זה הוא פה, בבחינת העליה בהפלגה, שתהיה התפשטותו עד גדר שו**הנה מלאכי א-להים** שבעולם המלאכים, **עולים** מעולמם דרך התפשטות אור הקב"ה, למעלה, וחוזרים **ויורדים** עד גבולם, ועלייתם וירידתם **בו**, במקדש, כי למעלה מעולם המלאכים הוא ראשו אשר יעלה התפשטותו. (פי' שהסולם מרמז על בית השלישי, אשר עולה התפשטות אורו מלמטה עד למעלה מן עולם המלאכים. והנה בבהמ"ק הוא עיקר מושב השכינה, עם מלאכי הא-להים, מלאכי השכינה. וכאשר המלאכים עובדים עבודתם, כש"כ, '**רצוא ושוב**', **עולים** ברצוא **ויורדים** ושוב, כל זה נעשה '**בו**' תוך גבולי התפשטות בהמ"ק השלישי. וזהו, עולים ויורדים **בו**. ובזה מיישב באופן ה', קושית רש"י '**עולים תחלה ואחר כך יורדים**?' שמדבר מענין בהמ"ק השלישי)...

וכאשר הקיץ משנתו אמר, **אכן יש ה'** וכו', והוא, כי הוא לכאורה עלה על רוחו כי למה שהר המוריה עפר ארץ גשמית לא תסבול השראת השם הגדול, כי הלואי יהיה הבית שעל הארץ, גשם זך כעצם

הגלגלים, ולכן תמה ואמר, **אכן יש ה' שורה על המקום הארציי הזה, ואנכי לא ידעתי!**

לכן מה עשה יתברך, הטיל בו מורא, כי השפיע מעין אור הבית השלישי המטיל מורא לעוצם הקדושה **ויירא**, אז אמר, אין ספק, כי מקום ההר הזה, לא יהיה איכותו כאשר הוא עתה, כי-אם זך, כראשיתו, כאשר מאז נבראת הארץ, והיה בה איכות, שאמר עליה ה', תוצא הארץ נפש חיה, ושבידו יתברך לקח מעפרה, ועשה את האדם מעשה ידיו, שאין זה רק, שלא היתה עכורה כהיום, ותהי כן עד אחר חטא אדם, ונתקללה ותתעכר. ולעתיד תזדכך ירושלים יותר הרבה מאשר היתה בהבראה, כי על כן, הא-להים, אשר אמנם לא ישב על הארץ, יהיה לה חומת אש ולכבוד יהיה בתוכה.

וזה מאמר יעקב על המקום שבארץ, אין לתמוה על היות בו (השראת) ה' לעתיד על ידי בית המקדש, כי **מה נורא המקום הזה** באיכות שיראה לעתיד, ולא על חנם ירושלים תקרא **ה'**, כמו שאמרו רבותינו ז"ל, שם העיר מיום ה' שמה אל תקרי שמה אלא שמה.

ועל הסולם אמר, אין זה כאשר חשבתי, שיהיה מגשם זך כעצם השמים, כי-אם **בית א-להים** (בית שהא-להים מייצר ועושה ובונה) מעשה א-להים רוחני הוא.

ועל ראש הסולם שמגיע השמימה הוא שער השמים, כי גדול היה כבוד הבית האחרון מאיכות השמים, כי עיקר מכון שבתו יתברך יהיה למטה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל, שלעתיד יבאו מלאכי השרת לשאול לישראל למטה מה הקב"ה עושה, על דרך מאמרם ז"ל, על והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, כי המלאכי השרת היו יורדים מלמעלה, לבקש ה' בבית מדרשו של משה.

וכן ראוי, כי הלא הבית האחרון יהיה רוחני מעשה א-להים, וזה מאמר יעקב, הנה ראיתי **מלאכי א-להים עולים ואחר כך יורדים בו** ועל כן אגזור אומר כי מקום ראש הסולם, (בהמ"ק שלמעלה) הוא שער השמים ליכנס אל הבית (המקדש שלמטה)

כי לא יקראו השמים בית א-להים, כי-אם (רק נקראת) בית המקדש שלמטה (כך), והשמים, כחצר, שבו שער ליכנס אל הבית.

ועל כן היו מלאכי א-להים **עולים תחלה** (מן עולם המלאכים אל בהמ"ק שלמעלה אל רקיע הראשון) כיוצאים מהבית אל החצר, **ואחר כך יורדים** אל מושבם העקרי אל בית המקדש, כי שם (עיקר) ביתם, מרכבה אל השכינה (שבבהמ"ק ובזה מיישב באופן ו', קושית רש"י **עולים תחלה ואחר כך יורדים**?' שכאשר הולכים מלאכי א-להים מן עולם המלאכים, אל מקומם העיקרי, שהוא מקום מושב השכינה, בבהמ"ק, הם **עולים תחילה**, אל בהמ"ק שלמעלה שהוא כחצר פרוזדור אל בהמ"ק שלמטה, ומשם **אח"כ יורדים** אל בהמ"ק שלמטה)...

(פל"ב: כ-ג) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי א-להים: ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה א-להים זה ויקרא שם המקום ההוא מחנים:

והנה בבא יעקב אל הארץ, כיבדו יתברך כבוד גדול על ידי מלאכיו, מה שלא נעשה לו בצאתו מהר המוריה, ללכת חרנה, והוא, כי שם **מלאכי א-להים עולים ויורדים** ללותו בחוצה לארץ, אך עתה, בשובו, זולת מחנה מלאכי חוצה לארץ הבאים אתו, יצאו להקביל פניו מלאכי ארץ ישראל, טרם יסתלקו הבאים עמו, באופן שהיה כבוד כפול:

שמלאכי ארץ ישראל יצאו חוצה לארץ לכבודו.

שנית, שטרם הסתלק מחנה חוצה לארץ באו מחנה ארץ ישראל.

והיה שם לשני מחנות יחד. ולשמא תאמר למה נתוסף לו עתה הכבוד הזה, האחד שטרם עלות אשר אתו, באו של ארץ ישראל, והשנית, כי אשר מתחלה לא רצו לצאת חוצה לארץ, עתה יצאו למענו?

לזה אמר, **ויעקב הלך לדרכו**, לומר, כי בהיותו בהר המוריה, לא היה הולך לדרכו המתיחס לו, הוא לארץ ישראל, רק לחוץ לארץ הפך שרשו, אך, עתה **הלך לדרכו** אל הקדושה, על כן, **ויפגעו בו מלאכי א-להים.**

וזה אומרו לשון פגיעה, שלא ירדו מהשמים במקום ההוא, כי מלאכי ארץ ישראל המה, ואין יורדים רק בהר המוריה, הוא שער השמים, ולא באויר חוץ לארץ, אך ודאי בארץ ישראל ירדו, ומשם באו נגד יעקב **ויפגעו בו**, כאיש הבא לקראת חבירו להקביל פניו. והוא הכיר זה, **ויאמר, כאשר ראם**, אין זה מחנה מלאכים כאשר היו מחנה אשר אתי, רק **מחנה א-להים** הם, מחנה המרכבה המיוחדים **לא-להים**, אשר הם הפנימים הם מלאכי ארץ ישראל בעצם.

והוא כמתמיה, איך יצאו חוץ לארץ טרם יעבור מעבר יבוק?

עוד תמה תמיהה שנית, איך לא עלו תחלה, אשר לווהו חוצה לארץ, וירדו אחר כך של ארץ ישראל?

על כן, **ויקרא למקום ההוא מחנים**, לומר, כי המקום ההוא זכה לשני מחנות יחד, מה שאין כן הר המוריה, כי-אם , מחנה אחד **עולים ואחר כך יורדים אחרים...**

או יהיה, כי, אם היה בלבד על ביאתו לארץ, אחר בא השני, היה להם להסתלק מיד, על כן אמר בלבו, כי אין זה, כי-אם , שה' חפץ אפיים את עשו על הברכות שנטלתי ממנו, והניח מלאכי חוצה לארץ, שאשלחם אליו, לשכך חמתו, על כן, **וישלח יעקב מלאכים**, כלומר, של חוצה לארץ, הנקראים מלאכים סתם, ולא מלאכי א-להים.

(פ"ל: יד-יח, כ) וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך: ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנך: ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב עמה בלילה הוא: וישמע א-להים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: ותאמר לאה נתן א-להים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו ישששכר... ויזכר א-להים את רחל וישמע אליה א-להים ויפתח את רחמה:

ראוי לשום לב, א. באומרו **המעט קחתך את אישי**, כי הלא אדרבה היא לקחה את איש רחל!

וגם איך הודה לה **ותאמר לכן ישכב** כו'?

ב. האם בשכירות היה מזדווג עם לאה?

ואם הוא שהיה הזמן מתחלק בין ארבעת נשיו והיה אז זמן רחל ועל כן שכרה לאה ממנה הלילה, למה לא המתינה עד בא זמנה?

ג. שאם ליל עונת רחל היתה, איך אמרה **המעט קחתך את אישי**, הלא לא לקחה כי זמן רחל היה?

ד. כי הלא כמו זר נחשב צאת לאה לקראתו לאמר **אלי תבאכי שכור שכרתיך!**

ה. כי מלת **שָׂכַר** מיותרת והיה לו לומר כי שכרתיך וכו'!

ו. אומרו **וישמע א-להים אל לאה** היכן התפללה שישמע אליה?

ז. אומרו **בן חמישי**, מה שלא אמר כן ביהודה רביעי ולא בלוי שלישי ולא בשמעון שני ולא בראובן ראשון!

ח. אומרה **נתן א-להים שכרי** כו' **ותקרא שמו ישששכר**, למה לא רמזה על ששכרה את אישה?

ט. ראוי לשים לב מה זה היה, שזכה הנולד בלילה ההיא לתורה? ומה גם לאומרם שהיתה שכינה שם, שעל כן נאמר **בלילה הוא** ולא נאמר בלילה ההוא, שהוא כד"א **אני והוא**, ומה נשתנית הולדה זו מכל השאר?

וגם לפי הפשט נשים לב חסרון הה"א, שלא נאמר ההוא!

י. למה הודיענו התורה שהליכת ראובן היתה **בימי קציר חטים**?

ולבא אל הענין נקדים כי הנה דרך תורתינו הקדושה ללמדנו שורש גדול באמונה הלא הוא כי טוב לגבר לברוח מהשען על דברים טבעיים כי-אם על ה' לבדו כי מושיע אין בלתו יתברך לעד, כי הבוטח בה' ארוכתו מהרה תצמח והבוטח בהשתדלותו או בדברים טבעיים אין ישועתו לו בא-להים עד יכיר וירא כי טעה באצטגנינות שלו,

ועד ממהר יוסף הצדיק כי על שתי זכירות אשר אמר לשר המשקים **זכרתני והזכרתני** האריך שני שנים בבית הסהר.

ועוד נזכירה מאמרם ז"ל במדרש חזית על מעשה בצידון באשה שהיתה נשואה כמה שנים ולא ילדה, והלכו לפני רבן שמעון בן יוחאי מוסכמים ליפרד בגט כריתות באומרם שלא היה תועלת בזווגם, ואמר להם כשם שהזדווגתם בשמחה ובמשתה כן בגרושין, ועשו משתה, ובלילה אמר לאשתו טולי הטוב בעיניך בכתובתיך ולכי לבית אביך, ויהי בראותה כי כבדה עליו שינה מהיין צוותה את עבדיה וישאוהו ישן על מטתו אל בית אביה, ויהי בבקר וייקץ ויאמר לאשה מי הביאני הלום, ותען ותאמר כמצותך שאמרת שאטול הטוב בעיני ואלך אל בית אבי עשיתי, כי לא ראיתי טוב ממך בעיני ולקחתיך והבאתיך בית אבי, אז הלכו לפני רבן שמעון בן יוחאי ז"ל וכשמעו אמר רבון העולמים כיון שחשקה בבעלה תן לה בנים, ומאז הולידו בנים ובנות:

ונבא אל הענין והוא כי כפי הנראה בראות יעקב כי ללאה ארבעה בנים ולכל אחת מהאמהות שנים שנים ורחל עקרה, היה מתמיד יותר באהל רחל מאצל לאה והלחנות, אולי תפקד בזכות מתייחסת לאיזו לילה מהיתרים אצלה,

ועל כן אפשר היה קנאת ראובן כשבלבל יצועי אביו שהיתה במקום רחל, ואמר לא די בחיי רחל כי-אם גם אחרי מותה כו', כי היה עושה עיקר דירתו באהל בלהה כאשר באמנה אתו רחל ובאהל המיוחד לרחל.

ובזה יצדקו הכתובים והוא כי כאשר מצא ראובן **דודאים בשדה** אשר בטבע מכינים את האשה להתעבר, וראה כי אמו עמדה מלדת, על כן **ויבא לאמו** להכין אותה ולסעדה להתעבר.

וכראות רחל כך מרוב תשוקתה מנהמת לבה ללדת אמרה **תני נא לי מדודאי בנך** לומר כי היא צריכה יותר:

אז אמרה לה **המעט קחתך את אישי** שהוא אצלך יותר ולא בקצבה. על כן השיבה רחל **לכן ישכב עמך הלילה** כו'.

(ובזה נתיישב קושיא א. **המעט קחתך את אישי**, כי הלא אדרבה היא לקחה את

איש רחל! וגם איך הודה לה **ותאמר לכן ישכב** כו'?**וקושיא ב.** האם בשכירות היה מזדווג עם לאה? ואם הוא שהיה הזמן מתחלק בין ארבעת נשיו והיה אז זמן רחל ועל כן שכרה לאה ממנה הלילה, למה לא המתינה עד בא זמנה?**וקושיא ג.** שאם ליל עונת רחל היתה, איך אמרה **המעט קחתך את אישי**, הלא לא לקחה כי זמן רחל היה?)

אז אמרה לאה בלבה, הנה לפני שלשה דברים ליזכות בהם,

אחד כי הנה **נתתי שפחתי לאישי.**

ועוד שנית כי מה לי טוב מבלתי השען על הכנות טבעיות לאכול מדודאים, כי היא שאלה **מדודאי בנך** שהוא מקצתם ואני אתנם לה כולם כאומרה **תחת דודאי בנך**, וכן אמרה היא **בדודאי בני**, שהוא כולם (יש מקשים: מאיפה מדייק? כי פשוט שאין הדיוק מאשר לא נכתב פה, תחת **מ**דודאי בנך, או **ב**מדודאי בני, כי אין לזה פירוש כלל. ונראה אשר מדייק מאשר שינה וכתב מקודם תני נא לי **מ**דודאי בנך. וכיון שאין להמ"ם צורך בפשט הכתוב, כי אין נפק"מ שם לרחל אם מקבלת כולם או רק חלקם, ע"כ דרש האלשיך יתור המ"ם של מדודאי שהוא נפק"מ אל לאה ולבטחונה בה' להורות ולדייק שכשכתב בלי המ"ם כוונתו אל **כל** הדודאים, שנתנה את **כולם**בכדי לשות בטחונה רק בה', וע"כ בא הכתוב) להורות כי שתה כל בטחונה בה', כי היא זכות שתעמוד לה. (ובזה נתיישב קושיא ו. **וישמע א-להים אל לאה** היכן התפללה שישמע אליה?)

כי על כן אפשר ששהתה רחל מלפקד עד אחר שילדה לאה שני בנים ובת אחר ענין הדודאים, ואחר כך **ויזכור א-להים את רחל** כלומר **א-להים** ולא מהדודאים, כי אדרבה על הדודאים שהתה, בל תחשוב שהם שעמדו לה, אך בהיות אחר זמן יוכר כי זכר אותה א-להים, ועל כן שהתה על שהראית כי שמה בטחון מה בדודאים.

עוד שלישית כי עשתה בחכמה כמעשה דרבן שמעון בן יוחאי שעל שיתה שומה האשה ההיא דבקות וחשק אישה בלבה פקד אותה ה', כן עשתה לאה בהראותה החשק הנמרץ הזה בצאתה למען תעזר מזה גם כן ליבנות יותר מהצדיק ההוא:

ועל אשר הערנו מענין התורה שיצאו מההריון ההוא,

והיות שם שכינה כמו שאמרו ז"ל,

ועל השתדלותה שישכב עמה בלילה הוא ולא עצרה כח עד בא ליל עונתה להמתין,

עם חסרון ה"א ממלת ההוא!

יהיה בשום לב, אל הודעת התורה שהיה לכת ראובן **בימי קציר חטים**, לא על חנם הודיעה לנו התורה דבר בלתי צריך כזה, כי מה **לדודאים** אצל החטים או אל היות **בימי קציר החטים**?

אך אין ספק כי בתחלת הענין רמזה תורתינו התנצלות אל לאה בל תראה כרודפת לשכב את אישה!

גם טעם אל צאת הריון קדוש ובייחוד היותו נושא דגל התורה!

ואחשוב - גם שלא מצאתי גילוי זולתי הנזכר - כי אפשר שהיה הלילה ההוא ליל שבועות הוא מתן תורה, וה' יצילנו מלומר בתורתו דבר אשר לא הוא חלילה, והוא כי כאשר נתייחס חג הפסח אל קציר השעורים כן חג השבועות אל קציר החטים, כי על כן בפסח היה קרב עומר השעורים ובחג השבועות שתי הלחם מהחטים, ובפירוש יחסה תורתינו חג השבועות אל קציר החטים, באומרה על חג השבועות בפרשת כי תשא בכורי קציר חטים, וזכר לדבר אמרו בבראשית רבה **וילך ראובן בימי קציר חטיםביכור כל מיני** כו' ופרשת משפטים וחג הקציר כו':

ובזה יתכן כי זה מאמר הכתוב **וילך ראובן בימי קציר חטים** הוא ערב שבועות שאנו מצווים לקצור חטים באופן שהלילה הוא ליל שבועות הוא ליל מתן תורה, כי אין ספק שלא תדבר התורה ותאמר סימן זה על קציר חטים משולל מצוה, רק על **ימי קציר חטים** המצווים מאתו יתברך, וכן **קציר חטים** עולה במספר קטן כמספר **ליל שבועות**, ולפי זה, **הלילה** שאמרה רחל היא ליל שבועות.

(בפ' ויחי אצל ברכת יששכר מוסיף האלשיך) כנודע שיששכר זכה לתורה דכתיב ומבני יששכר יודעי כו', ושם כתבנו במקומו טעם צודק כי אמרו רבותינו ז"ל אמר רבי אליעזר **וישכב עמה בלילה הוא**, מלמד שהקב"ה סייעו באותו לילה.

ומאמרו **באותו לילה** יורה כי היה שייכות לאותו לילה בדבר ההוא שיזכה לתורה, אך הוא\ מה שכתבנו שם כי הלילה ההוא היה ליל שבועות, כי על כן נאמר שם שהיה **בימי קציר חטים** שהוא זמן שבועות.

ויורה זה מאמר מדרש רות אמר רשב"ן כל מקום שנאמר קציר שעורים בקצירת העומר הכתוב מדבר, קציר חטים בשתי הלחם הכתוב מדבר. (ובזה נתיישב קושיא י. למה הודיענו התורה שהליכת ראובן היתה **בימי קציר חטים**?)

וראיה זו שכחנו מלכותבה במקומה: (עכ"ל שם)

ובזה מצאתי ראיתי טוב טעם אל מאמר רחל באומרה **לכן ישכב עמך**:

מה ההטבה הגדולה הזאת האם יחסר ללאה לילה אחרת?

אך דבר גדול דברה לה **לכן ישכב עמך הלילה** כי בכל מקום אומר 'הלילה הזה' כד"א הוא הלילה הזה לה', וכאן אין אומר 'הזה', לרמוז, **ישכב עמך הלילה** עצמו, הוא זכות **הלילה**, שהוא ליל רצון של מתן תורה.

ועל כן יצא יששכר שכל תורת ישראל היה **בשבטו**. (ובזה נתיישב קושיא ט. מה זה היה, שזכה הנולד בלילה ההיא לתורה? ומה גם לאומרם שהיתה שכינה שם, שעל כן נאמר **בלילה הוא** ולא נאמר בלילה ההוא, שהוא כד"א **אני והוא**, ומה נשתנית הולדה זו מכל השאר? וגם לפי הפשט נשים לב חסרון הה"א, שלא נאמר ההוא!)

וזהו אומרו **בן חמישי** לרמוז אל חמשה חומשי תורה. (ובזה נתיישב קושיא ז. **בן חמישי**, מה שלא אמר כן ביהודה רביעי ולא בלוי שלישי ולא בשמעון שני ולא בראובן ראשון!)

ועל כן לא תאשם חלילה בצאתה לקראתו כאחת הריקות לומר **אלי תבא** וששכרה אותו שנראה ח"ו כדאי בזיון (ובזה נתיישב קושיא ד. הלא כמו זר נחשב צאת לאה לקראתו לאמר **אלי תבאני שכור שכרתיך**!)

נמצאו כי ארבעה דברים כיוונה לאה לעשות במעשה הזה השלשה שהזכרנו והרביעי הזה:

והנה השלשה סיפרה לבעלה,

אחד באומרה **אלי תבא** והוא כעובדא דרבן שמעון בן יוחאי שהזכרנו.

והשני שהוא על שכר שנתנה שפחתה לאישה באומרה **נתן א-להים שכרי אשר נתתי שפחתי** כו'. אמרה **כי שכר שכרתיך** כי מלת **שכר** מיותרת אך היא על שכר תתה שפחתה לאישה. (ובזה נתיישב קושיא ה. שָׂכַר מיותרת והיה לו לומר כי שכרתיך!)

וגם **שכרתיך** כו' שהוא השלישי, שמורה, שגעלה בהכנה טבעית, וזה **שכרתיך בדודאי** כו' כי טוב לי זכותך בהשגחה מהדודאים.

והרביעית, אמרה תורה, באומרה **וישכב עמה בלילה הוא** כי אותו הלילה עת רצון הוא ליל מתן תורה.

וכן שני תיבות אלו **בלילה הוא** עולים במספר קטן כ"ו כמספר **בליל שבעת** עם (הכולל) כללות... וחג שבועות הוא חסר בפרשת כי תשא. ולא נזכר מלא כי-אם במשנה תורה.

והנה כל הרואה ענין לאה, הנה לא ייטב בעיניו שתצא אשה לקראת אישה בבואו מן השדה לאמר לו כי שכרה אותו שנראה חלילה כמנהג אשר לא טובות, על כן הוא אומר **וישמע א-להים אל לאה** שהבין דרכה כי לשם שמים כיוונה ככל הכתוב, כד"א שמענו אדוני (ל' הבנה. ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ו. **וישמע א-להים אל לאה** היכן התפללה שישמע אליה?)

על כן נתן לה הריון בן צדיק בעל תורת ה' וזהו **בן חמישי** כמו שרמזנו מחמשה חומשי תורה.

ותאמר לאה נתן א-להים שכרי על טוב כוונתי, כי אין להרהר עלי אולי לחיבת ביאה כוונתי לשכרו הלילה ההוא, כי הנה **נתתי שפחתי לאישי** ואילו הייתי רדופה אחרי זאת למה נתתי שפחתי לאישי למעט עונתי, אך אין זה רק לכוונת השיג כתר תורה, **ותקרא שמו יששכר** בשתי שינין שהוא על כוונתה על תורה, וזהו יש שכר שהוא על אוהבי התורה הוא שבט יששכר, שהוא כי התורה אומרת על לומדיה ואוהביה, **להנחיל אוהבי יש**, הם **י"ש** עולמות, ולהיות עיקר **אוהביה** מיששכר קראה **שמו יששכר** כי **יש** הוא **השכר** שלו. (ובזה נתיישב קושיא ח. **נתן א-להים שכרי** כו' **ותקרא שמו יששכר**, למה לא רמזה על ששכרה את אישה?)

וענין זה סתום אצלנו על פסוק **דודי צפנתי לך**:

אלשיך (שיר השירים: פ"ז: יד) הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך:

אומרת כנסת ישראל, ידענו ה' כי מה שתמנע מהדבק בנו הלא הוא על שלא פתחנו מאלינו פתח במסך העונות המבדיל בינינו לבינך,

ולמה לא תשים לבך ה' א-להינו אל כל הזכיות אשר סגלנו כנודע, כי **אפילו רקנים שבישראל מלאים מצות כרמון?**

ומה גם השלמים צדיקים וחסידים, וזכיות קדומים מקדמונינו, שכלם מעוכבים מלעמוד לנו, עד יפתח שער במסך המבדיל?

מעין שכר המצות שלא תקבלנו הנפש בעלותה למעלה עד נקות כל אשמותיה תחלה כנודע, כן כל זכיותינו וזכיות

אבותינו, הם כעל הפתח ממתינים להאיר לנו בהפתח פתח אחד אשר נפתח!

והביטה עלינו בעין חמלתך, ולא יקלו כל הזכיות האלו לפניך מערך דודאי ראובן!

כי הלא **הדודאים** של לאה **נתנו ריח**, שבמעט דודאים שכרה את יעקב, אשר השכינה תמיד עמו, ומשכה את השכינה אליה, כמאמר רבותינו ז"ל **וישכב עמה בלילה הוא**, כמה דאת אמר **והוא אסור באזקים**, ויצא משם ישששכר, **הנותן ריח** ריבוי תורתו בעולם באשר ה' אתו.

והיתכן **שהדודאים** קלי הערך הספיקו לתת ריח והועילה למושכך אחריה, שעל כן **נתנו ריח** ויצא טבעה של תורת ישששכר בעולם,

(כל שכן) **אנו שעל פתחנו**, אשר יפתח במסך הנזכר, **כל מגדים**, הם זכיות ושרפי קדש הנעשים על ידי התורה ומצות שסגלנו למעלה בשמים, **חדשים גם ישנים** מקדמונינו, שבפתוח, מיד הם מוכנים, האם ימעטו לפניך הדודאים ההם?

שלא תעשה בגינם לקדם פנינו לפתוח לפנינו השער ההוא?

ולא תיחל עד נפתח אנחנו?

או (שלא) לדבקנו בתורתך, עד תושרש בנו, עד שהשער ההוא יפתח לפנינו?

ענין הפתחים הנזכרים באומרו **ועל פתחינו**, יובן עם מאמרם ז"ל שהעולם הזה נברא בה"א שהוא דומה לאכסדרה כו'. ומאי טעמא תלי ירך דה"א, רמז לבעלי תשובה. ולעיילי מתתא, לא אסתייע מלתא.

הנה יש פתחים שנים, אחד שעל ירכיה דה"א ואחד מלמטה. ועל היות שניהם במציאות, כלל אותם ואמר **ועל פתחינו** על הדרך עצמו שכתבנו. ואמנם **המגדים** והזכיות, הם **חדשים** מדורותינו אלה, **גם ישנים** מהדורות הקודמים.

וסיימה אמריה ותאמר, **דודי צפנתי לך**. לומר, אם תעננו א-להינו: כי אין זה קל וחומר, כי לא שכירות ומציאות **הדודאים**, **נתנו ריח** ההוא מדבקותו יתברך והתורה שנמשכה ממנו!

רק שזכות דבקות לאה עם יעקב, (זכות) ההוא, ו (כונתה) להבנות אז יותר, ממנו, עשתה זאת, והוא יתברך מצפוני לבה ראה ויאשרה!

על דרך מעשה דרבי שמעון בן יוחאי במדרש חזית על פסוק **נגילה ונשמחה בך**, מהאשה שחשקה בבעלה לבלתי התגרש ממנו זכתה להבנות ממנו: וזה לשון המאמר: **מעשה: בצידן באחד ששהה עשר שנים עם אשתו** (נ"א: באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה) **ולא ילדה, אתון גבי רבי שמעון בן יוחאי, בעין למשתבקא דין מן דין,**

אמר להון, חייכון, כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה.

הלכו בדרכיו ועשו לעצמן יום טוב וסעודה גדולה, ושכרתו יותר מדאי. כיון שנתיישבה דעתו עליו, אמר לה בתי ראי כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך.

מה עשתה היא, לאחר שיישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם, שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא.

בחצי הלילה נענר משנתיה, כיון דפגו חמריה, אמר לה, בתי, היכן אני נתון? אמרה ליה בבית אבא. אמר לה, מה לי לבית אביך, ואמרה ליה, לא כך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך, אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך.

הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי, ועמד והתפלל עליהם ונפקדו.

ללמדך מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות, אף צדיקים פוקדים עקרות.

והרי דברים קל וחומר, ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועת הקדוש ברוך הוא בכל יום, ואומרים אין לנו חפץ בעולם אלא אתה, על אחת כמה וכמה.

(ולכן אע"פ שאפשר לדחות הקל וחומר מהדודאים, כנ"ל אשר: **אם תעננו** א-להינו: כי אין זה קל וחומר, כי לא שכירות ומציאות **הדודאים**, **נתנו ריח** ההוא מדבקותו יתברך והתורה שנמשכה ממנו,

רק שזכות דבקות לאה עם יעקב, (זכות) ההוא, ו (כונתה) להבנות אז יותר, ממנו, עשתה זאת, והוא יתברך מצפוני לבה ראה ויאשרה: אעפ"כ אפשר לשאת קל וחומר מזה בעצמה, מן דבקותה ביעקב, כי:)

הנה כי נשאו ז"ל קל וחומר, ומה אם על שדבקה בבעלה כך, אנו שדבקנו בהקב"ה על אחת כמה וכמה.

על כן יתכן פה כי אומרת כנסת ישראל: אם על זאת זכתה לאה, על שנדבק לבה ביעקב, על שהוא קרוב אל השכינה, מקל וחומר הוא שתעשה בגיני, כי הלא **דודי צפנתי לך**, אם מי שצפנה את בעלה כך, מי שצפנה אותך כמוני ממש, על אחת כמה וכמה.

והוא הקל וחומר עצמו שנשאו במדרש כנזכר. וזהו **דודי צפנתי לך**...

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
רמזי מוסר מפ' ויצא

~ ~ ~

(פכ"ט: כ-ח) וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר: ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקמה. ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ויאמרו מחרן אנחנו: ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור ויאמרו ידענו. ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן:

והנה רבותינו ז"ל דרשו פסוקים אלו על דרך רמז. ואפשר גם לנו לומר רמז על שלשלת הדורות בגלות שגלינו מארצנו ומבית מקדשנו:

ורמז לנו זה עתה בהיותו יעקב גולה ממקום בית המקדש.

והוא **וירא והנה באר בשדה** הוא בית המקדש כד"א לשוח בשדה, כי הבית הקדוש ההוא היה **באר** נובע שפע.

והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים הם הכהנים לוים וישראלים בבית ראשון, שכלם נכללו בתואר צאן.

כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים הנזכרים מהשפע הנזכר, ומה גם בשמחת בית השואבה שהיו שואבים רוח הקודש כמו שאמרו ז"ל.

אך גרמו העונות והאבן הוא היצר הרע הנקרא **אבן** הושמה **גדולה על פי הבאר** ומנעה השפע מלשאוב, והוא חורבן בית ראשון.

ובראות הרעה הגדולה של האבן הנזכרת כי גדולה היתה הוא היצר הרע של עבודה זרה, ועל כן **ונאספו שמה כל העדרים** שנית בימי עזרא.

וגללו את האבן מעל פי הבאר, אז אנשי כנסת הגדולה שהסירו יצר הרע של עבודה זרה שהיתה **אבן גדולה** מן העולם **מעל פי הבאר** שהיתה סותמת אותו.

ואז **והשקו הצאן** כי חזרו להשקות להם עוד שפע מהבאר ההוא, כי נבנה בית שני והיו מושפעים בו כמאז.

אך אחרי כן גרמו העונות **והשיבו את האבן** הוא היצר הרע **למקומה על פי הבאר** למנוע השפע והטוב. גם שלא היתה גדולה כבראשונה כי-אם של שנאת חנם הספיקה לכך ונחרב בית שני:

ויאמר להם יעקב המיצר על כל צרותינו יותר משאר האבות, כמו שאמרו ז"ל על פסוק ותבער ביעקב וכו', ועל כן נעשה כאומר לישראל אשר בגלות החורבן השני **מאין באתם** מאיזה עון גליתם?

והם אומרים לו **מחרן** מחרון איש על רעהו הוא שנאת חנם אנחנו גולים:

ואמר, להם הידעתם את לבן הוא מי שעתיד ללבן את עונותיכם על יד **ניחור** וחרון חבלי משיח, ומה לכם תדכאו עצמכם ולא תשובו מיד?

ויאמרו ידענו ויאמר להם השלום לו עמכם, שאינכם שמים על לב?

ויאמרו שלום, ואם אין ביניכם שלום, איך שלום ביניכם לבינו, והלא למי נושא עון למי שעובר על פשע, ואינכם עוברים על פשע!

לזה אומרים, מה שאנו בוטחים בו, הוא, כי **והנה רחל בתו באה עם הצאן**, כי על ידי זכות **רחל** מבכה על בניה ישובו בנים לגבולם.

ושב ואומר להם, אם על זה אתם בוטחים ואין אתם שבים מאליכם, **הן עוד היום גדול** הוא עת גאולתכם כי תאריך ותתרחק גאולתכם כי תהיה בעתה, ולא תזכו לאם זכו אחישנה.

לכן קבלו עצה, **והשקו צאן** מעתה משפע הבאר, כי תחזירו את ההמון בתשובה **ולכו רעו** על ידי כן, מפסת בר בארץ בלי עמל כרועה עדרו ירעה בלי יגיעת חרישה וזריעה וכו'.

אז משיבים כתשובת המון עם הארץ, כי יאמרו אליהם ישובו אל ה' ויקרעו לבבם, שיענו, הנה לבבנו קשה. ורמז לנו זה עתה בהיותו יעקב גולה ממקום בית המקדש, והוא **וירא והנה באר בשדה** הוא בית להולמו עד יוסר לב האבן הוא היצר הרע מבשרנו לעתיד.

וזהו **ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים** הם הגליות,

וגללו את האבן שיסיר הוא יתברך בזכות כל העדרים את לב **האבן** הוא היצר הרע ויתן לנו לב בשר,

אז **והשקינו הצאן** מבאר מים החיים שבשער השמים:

~ ~ ~

ALSHICHK@GMAIL. COM

* קצורי * באורי * לקוטי *
האלשיך הק'
הפטרת פ' ויצא

~ ~ ~

הושע פ"ו: (א) לכו ונשובה אל י-הוה כי הוא טרף וירפאנו יך ויחבשנו... (ג) ונדעה נרדפה לדעת את י-הוה כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ:

פ"יד: ב-י: שובה ישראל עד י-הוה אלהיך כי כשלת בעונך: קחו עמכם דברים ושובו אל י-הוה אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו... ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו: אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: ילכו ינקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון: ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון: אפרים מה לי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו אני כברוש רענן ממני פריך נמצא: מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי י-הוה וצדקים ילכו בם ופשעים יכשלו בם:

ראש דבורם הוא **לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף** וכו', וכי הוא מיראה על מה שטרף, ובזה השיב הוא יתברך **שובה ישראל עד ה'** שהוא מאהבה. **ונדעה נרדפה** וכו' **ויבא כגשם** וכו', ותשובתו יתברך **שובה ישראל** וכו' **אהיה כטל** וכו', ויהיה הענין כי אמרו ישראל **לכו ונשובה אל ה', כי הוא טרף** וכו' שהוא מיראה על מה שטרף, ובזה השיב הוא יתברך **שובה ישראל עד ה'** שהוא מאהבה, שתגיע עד כסא הכבוד, כי עד כה ששבת מיראה, **כשלת בעונך** שעשית מהזדון שוגג בלבד.

~ ~ ~

הלא אמרתם **לכו ונשובה** לשון רבים שהוא בהעדר אחדות, ולא זו הדרך, כי אם, כולכם באחדות אחד תהיו שבים, וזה שאמר **שובה ישראל** לשון יחיד, וגם אמרתם **אל ה'**, (שתיבת יאל') שאפשר שהוא גם בלי הגיע בעצם **עד ה'**, בלי הפסד (ופירוד), והוא להיות מיראה כאשר פירשו:

ואמרו **כי הוא טרף** וכו'. ומה הוא ההפרש (בין יראה לאהבה), הלא הוא **כי** אז שיהיה מיראה **כשלת בעונך**, שעשית מהעון שוגג באופן שלא הגעת **עד ה' אלקיך** הוא כסא הכבוד, כי חלאת השוגג עודנו מבדיל בצד מה, כלומר כי עתה **שובה** באופן תגיע **עד ה'** ממש, שהוא כי לא ישאר גדר שוגג כלל.

והנה בהיות התשובה תלוי בהרהור הלב, והנה אחר המחשבה צריך דבור, כמאמרו יתברך והתודו את עונם וכו', ועל זה אמר (ג) **קחו עמכם דברים**. לומר הנה, עד כה טעיתם בשני דברים:

א', באומרכם **כי הוא טרף** וכו' שהוא מיראת העונש

(ב) וגם לא דברתם אליו יתברך, כי אם אלו לאלו, באמור **לכו** ונשובה וכו' **כי 'הוא טרף** וכו',

אך עתה **קחו עמכם דברים** ממני שאלמדכם בל תטעו,

וגם לא דרך עצה כאשר אמרתם אלו לאלו, **לכו ונשובה**, כי אם, **ושובו** ממש **אל ה'**.

~ ~ ~

ומה ש**תאמרו אליו** הוא **כל תשא עון** וכו', לומר, כל מה שתשא, אינו גם (בקשתי על) השוגג,

כי אם, עון בלבד שהוא המזיד, ולא בלבד מחול אותו כי אם גם **וקח טוב**, כי הטוב הנעשה בתשובה שהוא עשות מהעון זכות, הוא כח קדוש הנעשה במצות עשה של ושבת עד ה' בהיות מאהבה, שהזדון נעשה זכות תקחנו כיתר כל זכיות שאתה לוקחם אתך,

אך השוגג אינך צריך לישא, כי הלא תקונם הוא הקרבנות, ועתה **נשלמה פרים שפתינו** כי בשיח שפתותינו יכופרו כקרבנות.

~ ~ ~

אל נא תעשה כאשר נשוב מיראה, כי אין העון נמחל לגמרי כי אם נשאר גדר שוגג, רק **כל עון תשא** שהוא כל העון תשא לגמרי, שהוא עד בלתי השאיר לו אף גם גדר שוגג, וגם הזכות הוא מצות עשה של **ושבת עד ה'**, שזדון נעשה כזכות גם זה (מצות התשובה) תקח, לחשבו לזכות, וזהו **וקח טוב.**

~ ~ ~

ארפא משובתם אוהבם נדבה וכו'. הלא כתבנו כי ישראל החילו לשוב מיראה, ולא נרפא רק גדר המזיד ונשארה בחינת שוגג, כי היא היתה עדיין משובתם שלא שבו מהנשאר, והיו כחולים ממשובתם זו, אך עתה, אותם כתמי בחינות שוגג הנותרות, **ארפא** אותם עתה **בשובם** מאהבה...

ושמא תאמר, כי הלא, למה זה דומה, למקדש את האשה על מנת שאין עליה מומין, והיו לה והלכה אצל רופא וריפאן אינו מועיל, כי אדם מקפיד על מומין שנרפאו, שזוכר מה שהיו בה ומתגנה עליו, ועל דרך זה היה מקום לומר, כי אין מומין גדולים ככתמי טומאת העבירות הנכתמים בנפש, וגם אחר שנרפא מהם יהיה בעיניו יתברך נמאס בזכרו מה שהיו בו, לזה אמר, גם **שארפא משובתם** והיה אפשר לא תהיה אהבה כמומין שנרפאו, שתמיד יזכור עונות שהיו בו, ואין האהבה ראויה לפי הטבע, עם כל זה **אוהבם נדבה** בתורת נדבה ולא בטבע, וטעם אל נדבתי זאת לאהבם

נדבה, הפך בשר ודם שתמיד זוכר בצד מה את אשר פשעו בו גם אחר שמחל לו, והוא **כי שב אפי ממנו**, (ע"כ אוהבם)

והוא בשום לב שמהראוי יאמר מהם,

אך הוא כי **אף** הוא אחד ממלאכים רעים הנחרים בחוטא, והנה ידוע כי כל משחית ההולך ליפרע מהחוטא שרואה ומביט במצחו, אם שם רושם חטא פוגע בו ואם לאו לא יגע בו, כי על כן אמר רשב"י, שבעידן ריתחא טוב לכסות המצח, וגם אמרו בגמרא, דבר בעיר כנס רגלך,

ועל כן אומר הוא יתברך, הנה אחרי שנרפא נגע החטא מהחוטא, והוסר רושם חטאו, הנה **שב אפי** (מלאך שלי הנקרא **אף**) **ממנו** (ואינו פוגע בו כי כבר הוסר החטא ממצחו), כלומר מעצמו (מהחוטא), עם היותו כח רוגז,

(ואעפ"כ על הדאגה מזכירת החטאים שעברו. על זה מוסיף, **אהבם**, פירושו) ומה גם עתה אני אלקיכם מרחמכם (**אהבם**), שלא אביט אל מה שכבר נתרפא:

(ו) **אהיה כטל לישראל** וכו'. אחרי אומרו כי אחר החילם לשוב מיראה, מסייע אותם עד תום התשובה להגיע עד כסא הכבוד, כאומרו **ארפא משובתם**, אמר עתה זה היתרון לא אעשה לשום גוי רק לישראל בלבד,

וזהו אומרו **כטל** בפת"ח שהוא כאומרו כהטל הידוע, ויהיה כי הרשע הוא כמת, שעונותיו מבדילים בינו ובין אלקים חיים, ואם אין הקדוש ברוך הוא עוזר לו לשוב היה נשאר מת, אמר הוא יתברך אחר החילם לשוב, **אהיה כטל לישראל**, כטל הידוע, הוא טל אורות להחיות המתים, לומר אל יקל בעיניכם מה **שארפא משובתם**, כי הנה זה להם, כהחיות (כמו טל המחיה) אותם, אחרי מותם,

וזה אעשה דוקא לישראל, ושמא תאמר למה לא אעשה כן לזולת ישראל, הלא הוא לשני טעמים.

אחד, כי ישראל **יפרח כשושנה**, והוא מה שכתב הרמב"ם ז"ל בגירושין, למה גט מעושה כשר, כי אומרו רוצה אני על ידי כפיה הוא אונס, אמר כי טבע כל ישראל וטוהר נפשו הוא לקיים מצות ה', ומה שממאן, יצרו הוא שבא לתקוף אותו כאריא דרביע עליה, כשמכין את יצרו ושב ואומר רוצה אני, הוא פועל טבעו ומגלה טוהר לבו, כן הדבר בשב מרעתו, כי נפשו בקרבו גם בהעוותו מטוהרה היא, אלא שכפות לבו תחת יצרו, ועל כן בשובו, מגלה טוהר לבו, כי יקרנו כשושנה, שכל העלים כפותין תוך הקליפין ירוקין, וברדת הטל עליה, מיד היא נפתחת ומתגלית, פריחת כל עליה מגולין ונותנים ריח, ואז ניכר למפרע מה שהיה טמון תוך הקליפין ההם, כן איש הישראלי, נפשו ולבו נכון להפריח מעשים טובים, אך הוא בכח כמום תוך קליפת יצרו ואשמותיו, שנעשו כחות טומאה מחפין ומבדילין, ואינו יכול מעצמו לגלות טוב לבו, עד יערה עליו רוח קדושה ממרום, ואז נפתח מה שבקרבו, כי ידחו כחות החצונים, **ויפריחו** תשובה ומעשים טובים בפועל לעיני הכל, וזהו **יפרח כשושנה** ברדת הטל עליה שהוא בקלות,

ועוד שנית והיא **ויך שרשיו כלבנון**, והוא כי ישראל שורשי נפשותם דבקים בה', וברדת טל אור שפע קדושה עליו להשיבו עדיו יתברך, מכח זכות תשובתו וזכות טוהר לבו בשובו, ומפלש עד שרשיו שלמעלה, שהם **כלבנון**, לבנים, לבעלי אורה, כי הם קדש, ושרשם קדש, ואז על ידי מה ש**ויך שרשיו** ישוב התהפכות אור שרשיו, אל (ז) **יונקותיו**. הם נפש רוח והנשמה שבאדם היונקים מהשרשים, **ילכו** ויתדבקו עם שורשם למעלה, תחת אשר עד כה היו מובדלים משורשם, הדבקים בשכינה למעלה כנודע, כי עונותיו היו מבדילים בינו לבין אלקיו, ואז על ידי מה שאשפיע שפע קדושה באדם, לרפא משובתו ולסייעו, ימשך שישראל האמור **יך שרשיו**, ובאור המתהפך מהם אל הבדים הם רוח ונפש שבאדם, שכל אחד נצר מטעי ה', ימשך שיונקותיו אשר עד כה היו מובדלים, ילכו עד שורשם הנו' הדבק בה', אז יתפשט הזכות והשפע עד הגוף גם הוא, שיהיה כזית הודו שכלו כענן תמיד, וזהו **ילכו וכו' ויהי כזית הודו**,

מה שאין כן העכו"ם, כי הם טומאה, והעכו"ם ושורשם טומאה, ואיך ישפיע הוא יתברך עליהם רוח טהרה כטל, וגם לא יתערב רוח טהרה שיושפע בם עם שורשם הטמא, כי מה לתבן אל הבר:

— — —

או יאמר, **ילכו יונקותיו** כי השב מאהבה גם הוא יתברך המסייע ומרפא משובתו, אין צריך לומר הוא עצמו כי אם גם בניו שהם יונקותיו, אין צריך לומר בהיותם סביב לשולחנו, כי אם כאשר ילכו וירחקו ממנו, לא יבצר ממנו אור תורתם וצדקתם,

וזהו **ויהי כזית הודו**, כי **כ**אשר הזית נטוע פה, ואורו מאיר במקום אחר, כן יהיה **הודו**, שעם **שיונקותיו** ירחקו ממנו, **הודו** אשר האציל ממנו אליהם יאיר לו בנפשו במקומו,

הנה, עד כה אמרתי שיושפע רוב טובה, ואם תראה בהפך כי יהיה בעל יסורין!

שריח לו כלבנון הוא בית המקדש, כי שם ריח חלב ודם ואברים מתאכלים שם,

שהוא משל אל התמעט חלב ודם, והחליש אברים ביסורים ממרקין,

אל תחוש, כי הנה הם יסורין של אהבה, לשאת עונות הדור עליו, כענין אכן חליינו הוא נשא וכו', והוא מאמרם ז"ל שכשאמרו לר' חייא שנתרפא רבי, בכה, אמרו לו, וכי על רפואת רבך אתה בוכה, אמר להם, אוי לעוברות ישראל, שלא הפילה אשה, ולא הוצרכו לגשמים, להתפלל עליהם, כל ימי ייסורי רבי,

וזה יאמר פה, אם תראה כי וריח לו כלבנון, שיסורין ממרקין לצדיק, לא על עצמו הם, כי אם, שעל ידי כן,

(ח) **ישבו** בשובה ונחת **יושבי בצלו** בני עירו שבצלו יחיו, שעל ידי יסורין לא יצטרכו להתפלל על הגשם, כי הנה **יחיו דגן**, שאפילו היתה גזרת יבושת הדגן יחייהו בייסורין,

ויפרחו כגפן פוריה שלא יפילו העוברות, כי אם אדרבה יפרחו כגפן,

וכל צערו הוא בחייו אך אחר סילוקו **זכרו כיין לבנון**, כענין וחכך כיין הטוב וכו', דובב שפתי ישנים כמשז"ל שכעריבות יין הטוב, כן שפתיו יהיו דובבות בהזכיר אותו פה וזהו **זכרו כיין לבנון:**

~ ~ ~

אפרים מה לי עוד לעצבים וכו'. כלומר, השמר פן ואל תחזור אחרי שובך אל העצבים, ומה שאני אומר זה איני כפותח פה לשטן, אלא הוא כי **אני עניתי** ואמרתי זה, דע כי **ואשורנו** כי מעתה אני רואה שכך תעשה כאשר היה, כי חזרו אליהם עד כי גורשו מן הארץ, ומה שאני מזהירך כל כך על תיקון מעשיך, אל יעלה על רוחך כי שיחת לו חלילה בהעוותך, כי הנה **אני כברוש רענן**, כי, **אם חטאת מה תפעל בי**, אלא שאני מבקש לתועלתך **שממני פרייך נמצא**, בהכשירך מעשיך כי זה דרכי להכשירך, והוא לומר על פי דרכו כי מציאה הוא פריו לאדם, כי הכל מאתו יתברך המלמדך להועיל:

~ ~ ~

מי חכם ויבן אלה וכו'. אל תאמר מה אעשה ועמל טורח עבוד את ה' כבד מאד ומי יכילנו, כי הלא נהפוך הוא, כי אין עמל וטורח כקנות גיהנם, ואין קלות כקניית גן עדן, ככל אשר כתבנו... מכל העמל ויגיעה אשר לאדם ליירש גיהנם, מה שאין כן למתנהג בנחת וביושר, שבלי עמל נוחל עולם הבא, אלא שאין דעת באדם להבין זה,

וזהו **מי חכם כו' נבון וכו' כי** הנה **ישרים** בלי עקשות ועמל הם **דרכי ה'**, **וצדיקים ילכו בם** כמתהלכים, אך **פושעים יכשלו בם** שירבו מכשלותם ברדוף פשעיהם כאמור.

או קרוב לזה כי בבא האדם לעשות מצוה, כמה מכשולות יזדמנו לו לבטלה ממנו, אמר **מי חכם** וכו' ידע וישכיל כי אין זה רק לפושעים, אך לצדיקים יבא להם ביושר בלי מעיק **כי ישרים דרכי ה'**, אלא **שצדיקים ילכו בם** בלי עיכוב רק ביושר, אך **פושעים יכשלו בם** כי פשעיהם יהיו כמכשולות לעכב בידם: (כענין עבירה גוררת עבירה)

~ ~ ~

ואכלתם אכול ושבוע כו'. אמר **ואכלתם** ולא תצטרכו לאכול כדי שביעה לשתהיו שבעים, כי אם תהיו מהתחלתכם אוכלים ושבעים מלגימא ראשונה,

וזהו **אכול ושבוע**, כי על ידי מה ששבתם בתשובה על ידי המצות הנזכרים, התקדשתם עד שמעיכם מברך האוכל, כאומרו למעלה **ושבעתם אותו**. כי אתם מקנים שביעה בדגן בהיותכם האוכלים,

מה שאין כן איש מהאומות שיאכל ככם לא ישבע עד כדי שביעה, וזהו **ואכלתם**, כלומר בהיות אתם האוכלים **אכול ושבוע והללתם את שם ה'** וכו',

והוא כי ברכת הזן הוא לומר כי אתה זן ומפרנס אותנו, אך עתה גם אתם זנים את עצמכם, שאתם מקנים שבע באוכל, נמצא כי הוא יתברך והם הזנים, לכן מה שו**הללתם את שם ה' אלקיכם** הוא לומר **אשר עשה עמכם**, שהוא יתברך עמכם עושה **להפליא** פלא, הזנה ושביעה מהתחלת האוכל,

~ ~ ~

בדבר הזה תקנו בלבבכם שלש ידיעות:

האחת, **כי בקרב ישראל אני**. כי ממש בקרבים ומעים של ישראל אני היא שכינה, כי על כן תאכלו אכול ושבוע שמלגימא ראשונה תשבעו, כי אין חומר איש הישראלי מעכב השראת שכינה בקרבו, שעל כן מתברך האוכל בקרבו.

ושנית, תדעו כי **אני ה'** בעל הרחמים הוא עצמו מדת הדין **ואין עוד**, כי אין שם אלקים דבר נוסף נפרד משם ה' חלילה, לומר עליו שהוא עוד על שם ה', וזהו **ואין עוד**, דלא שייך ביה לומר עוד כי האחדות עצום.

עוד ידיעה שלישית והיא, כי **ולא יבושו עמי לעולם** לעתיד, כי הלא מעתה ראיתם מעין ימות המשיח,

והנה עתה אתם מוציאים העתיד מתוך רמז ההווה, אך והיה אחרי כן לא תצטרכו לכך, כי אשפוך את רוחי וכו' ותראו גדולתו יתברך, אשר יפליא לעשות עין בעין.